

A munkáskérdés és a szociális reformok.

«Videant consules» . . .

Írta török-kanizsai SCHULPE GYÖRGY.

Évszázadunk utolsó évtizedeinek egyik legfontosabb kultúrproblémája a munkás-kérdés, melynek helyes megoldása képezi a modern jogállamok főfeladatát. Ezen kérdés számos közművelődési tényezőt foglal magában és kihatással van nemcsak a népek anyagi, de egyúttal erkölcsi életére is. Feleslegesnek tartom behatóbban magyarázni, mit értsünk a szocializmus fogalma alatt. Hiszen mindenki tudja, hogy az úgynevezett szociális mozgalom társadalmi mozgalom. De nem a társadalmi rend felbomlására és forradalmi felforgatására irányuló, hanem a társadalom minden rétegének minél általánosabb erkölcsi s anyagi jólétét, a megélhetési feltételek, a higher standard of life enyhítését, a műveltség s művelődés általánosítását célzó mozgalomnak kellene lennie.

Eredetileg ez is volt a szocializmus tendenciája. A szocializmus mint érzelem megragadja a népek lel-

két s képes őket nagy tettekre serkenteni, de elfajulásában erkölcsi romlást, szenvedélyességét és corrupciót von maga után. A szocializmus vonzó és elvarázsló erejét gyorsan ismerték fel az agitátorok.

Igaz, hogy az izgatásnak elejét kell venni, mert veszélyes munkásságának eredménye terjed, mint a puszták tüze a dél-amerikai prairyk kiszáradt fűvében, de másrészt törekedni kell arra is s ez az első feladatunk, hogy vonjuk el alóla a kedvező talajt.

A szocialis¹ név nem pártnevezet, e kifejezés az individualizmus ellentéte. Ez utóbbi azon irány, mely az emberi társadalom rendjében nagy figyelmet fordít arra, hogy az egyes egyének szabad mozgása ne gátoltassék, hogy az egyes egyén mindenütt és mindenkor szabadon érvényesülhessen. Jelszava tehát egyéni szabadság még akkor is, ha az egésznek kárára lenne. A szocializmus azon irány, mely egyedül az általános jólétet tekinti s arra figyel, hogy a szegények s gyengék jóléte ne zavartassék meg a szabadság s a hatalom egyenetlen elosztása által. Jelszava tehát szocialis rend még akkor is, ha ezáltal egyesek szabadsága korlátozva lenne. A legtöbb politikai párt elismeri a szocializmusnak bizonyos jogosultságát az elvont individualizmussal szemben, mely a föld népeit valóban nyomorúságos állapotba juttatta. Nem feltétlenül szükséges azonban, hogy a szocializmus s az individualizmus egymással ellentétben álljanak, az ellentétek csak akkor fognak feltűnni, ha vagy az egyik, vagy a másik kihágást követ el

¹ A szocializmus elnevezés Pierre Leroux-tól származik és Louis Reyboud népszerűsítette először.

s így vagy a személyes cselekvési szabadságot annyira megsértik, hogy ezáltal az emberi nem fejlődésének eme fontos tényezőjét bénítják meg, vagy ha a szabadság egész néposztályok rovására, egyesek avagy egyes osztályok javára kiaknáztatik.

A modern socializmusnak radikális tervei megsemmisítik az egyént és azzal a modern kultúra minden vívmányát. A szociális állam mintaképe a kényszermunka-házakban látható. Ennek a megvalósulása ellen küzdenünk kell minden erőnkkel, de küzdenünk kell az individualizmus túlkapásai ellen is. S a legjobb fegyver e harcunkban a szociális reform.

«A szociális bajok orvoslását ne keressük kizárólag a szociáldemokrata kihágások repressióiban, hanem inkább a munkások jólétének pozitív fejlesztése és előmozdításában.»

Bismarck.

Világosítsuk meg egy kevésbé a tulajdonra vonatkozó problémát. Az individualizmus, melynek gazdasági consequenciája a privát tulajdon s a technika modern fellendülésének idejében a kapitalizmus, a nagytőke, kulturafejlesztőnek bizonyult, azonban több fogyatkozása s káros kórtünetei folytán egyrészt a szédítő nagy gazdagságot, másrészt a végtelen nyomort producálta. A collectivizmus ismét a solidaritást elősegíti és nevelőleg hat az emberekre, de utolsó céljában kivihetetlen, sőt minden nemesebbet romba döntve elfojtaná teljesen a legdrágábbat, az individuumot

Ami a szociális mozgalom genezis- és történetét illeti, bátran állíthatjuk, hogy mindenkor mutatkozott szociális mozgalom, midőn az ellentétek nagyon kiélesedtek, midőn nagy hatalom, nagy korlátoltsággal,

Hagy gazdagság, nagy szegénységgel, nagy virágzás, nagy tengessél állt szemben. Láttuk azt az Aegyptusiaknál, a rómaiaknál (Gracchusok, Menenius Agrippa korában) s a régi görögöknél is (Plató). A Licinius-féle római törvényben a föld arányos felosztása volt az első feltétel.

A communismus is régi eredetű. Aristophanes görög író a «Darazsak» című színművében ezeket mondatja Protagorassal: hogy mindenki legyen részese mindennek és a vagyon legyen közös. Ne legyen többé sem gazdag, sem szegény ember. Nem látják többé azt, hogy egyiknek terjedelmes birtokok jutnak, a másiknak pedig anynyija sincs, hogy eltemettesse magát, nem esik meg többé, hogy egyiknek temérdek a rabszolgája, a másiknak egy cselédje sincs. Mindenki egyforma körülmények közt fog élni. Azon kezdem, hogy közössé teszem a földet, a pénzt, s minden magánvagyonot. Azután ezen közös vagyonból élünk, amelyet bölcs gazdálkodással fogunk kezelni.» íme a communismus, az agrarismus 2300 évvel Lassale és Marx előtt.

A collectivismus és communismus tanai ellenkeznek az emberi természettel és a természettel egyáltalában, mert teljes egyenlőség nem volt s nem lesz soha sem az emberek, sem a természet életében. Ameddig a vágyak, jellemek, a testi és szellemi képességek, az óhajok, szenvedélyek különbözők és az addig lesz, meddig csak ember él, addig communisticus állam vagy társadalom nem képzelhető.

A nemzeti vagyon a nemzet tevékenységének, szorgalmának gyümölcse. Mindenki, aki valamely nemzethez tartozik, kiveszi részét a nemzeti munka-

ból, kell tehát, hogy a nemzeti vagyomból is kivegy a maga részét. Ezen alapul a nemzeti vagyon helyes és arányos felosztásának elve. Helytelen és igazságtalan az, ha a nemzet bizonyos osztályának kezében minden vagyon összpontosul, a többi osztály pedig csupán nélkülözés- és szegénységre van kárhóztatva. Amely államban a tétlenséggel gazdagság, a munkával nyomor párosul, ott minden nap közelebb hoz a katasztrófához.

A tőke egyesülése egyes kezekben tagadhatatlanul a modern kor jelensége. Okát a gépipar rohamos fejlődésében kell keresni, nagy vállalatok megvalósításában, melyek nagy igények kielégítésére szolgálnak; továbbá a folyton növekedő konkurenciában, mely ismét arra készteti a vállalkozókat, hogy újabb és újabb technikai segédeszközöket keresenek.

De mindennek daczára nincs jogunk ebből a collectivisták consequentiáját levonni.

«A gépek, mint E. de Laveleye helyesen mondja, «csodaerőt fejtenek ki, de a munkás nem ura, csak rabszolgája a gépeknek. Azelőtt egyes zárt testületek folytán a munka szilárd tulajdon tárgyát képezte. Most árú lett belőle, melynek ára a kereslet és kínálat szerint ingadozik. A bér néha magasabb, mint azelőtt, de bizonytalan és változó. Ha a munkanélküliség, mely különféle gazdasági krízisek következménye, a munkást minden élelmiszerétől megfosztja, senki sem törődik vele többé.»

Marx szerint (A tőke «Des capitaux») a tőke mai szervezetében a kizsákmányolás eredménye s azt vissza kell helyezni a munkások birtokába. Ezen

collectivismus az új államban, mint azt a socialisták elképzelik maguknak, következő módon történhetne: a munkás minden elkészített munkadarabért annyiszor kapná egy munkaóra értékét, mint a hány óra ezen munkadarab elkészítésére átlag igénybe veendő. A fizetés árúkra szóló munka-utalványokkal eszközöltetik. Nagy nyilvános árúraktárak szolgáltatnák ki ezen utalványok ellenében a kívánt árúkat s bocsátanak ki ezen árúutalványokat a beszolgáltatott árúdarabok ellenértékéül. A földtulajdon az államot illeti meg, illetve minden ingatlan vagyon és az örökösödés csakis ingó dolgokra lenne korlátozva.

Ezen a közösségen alapuló collectivistikus állam az ókor népeinél úgyszólván általános volt Némelyek, mint a héberek, germánok s szlávok a földet időszakonként új felosztásnak vetették alá. Voltak olyanok is, kiknél a föld együttes tulajdona az uralkodó kezébe tétetett le, ki ezáltal egyetemes védnökké vált és feladata volt a munkát és termékeit méltányosan felosztani alattvalói közt. Ezen típust látjuk a Fáraók régi Egyiptomában.

Feltalálható ezen collectivismus mai nap is Ázsia népeinél, hol majdnem kizárólagosan uralkodó rendszer, Afrikában és részben Európa keletén, mint Oroszországban egyes vidékeken. Ne feledjük el, hogy az ókor valamennyi népei közül azonban csak egy emelkedett magasabbra mindannyinál, a félvilágot meghódítva, a római nép, már pedig éppen a római népnél kezdődött a magántulajdon eszméje megalakulni és legtökéletesebben tért hódítani.

Tudjuk, hogy ily communistikus közösségekben az ember jelleme, munkakedve s buzgósága folyton

gyengül s apad, hiszen mindenki tudja, hogy a közösség gondoskodni tartozik felőle s csak annyit dolgozik, a mennyi épen szükséges, hogy elegendő táplálékhoz és ruházathoz juthasson. — Itt minden magasabb törekvés, küzdelem, önfeláldozás, minden ideális szárnysuhogása a léleknek megszűnik és elbénul.

A sociális reform lesz csak képes elhárítani a nemzetek és államokról ama veszélyt, mely a mai elégedetlenség és izgatottságban rejlik.

Erőszakkal nem lehet eszméket elfojtani, az erőszak csak fokozza hódítási képességüket, csak több és több hívet gyűjt zászlójuk alá. A békés és praeventiv reformmunka teremtheti meg a békét s biztosíthatja ekkép a haladás zavartalan jövőjét.

Be kell látnunk azt, hogy a jelenleg előttünk álló társadalmak a maguk intézményeivel még nem érték el a tökéletesség fokát. Most, midőn a kultúra, — leginkább a materiális kultúra — oly hatalmasan fejlődött, midőn a technika világraszóló újabb s újabb vívmányaival a kézi munka értékét a legcsekélyebbre leszállította, most, midőn oly éles és óriási a különbség az egyes társadalmi osztályok közt, állunk egy új kiváló fejlődési korszak küszöbén. Kiegyenlíteni a mennyire lehet, a gazdasági ellentéteket, enyhíteni a társadalmi nyomort, nemesbíteni az emberiség lelki életét, ezek legyenek a reform vezérlő elvei.

A sociális bajok orvoslása által Magyarország közgazdasági élete és belbékéje, közművelődési haladása olyannyira megszilárdulna s feliendülne, hogy hazánk egyik legbiztosabb védbástyájává válna a világgkultúra békés és fényes továbbfejlődésének.

Törekednünk kell a törvények keretén belül előállítani az egészséges közgazdasági egyensúlyt s lehetségessé tenni minden jóra való s kötelességeinek megfelelő honpolgárnak társadalmi érvényesülését.

Van egy tényező, mely képes leküzdeni a legnehezebb akadályokat s elősegíteni a sociális probléma megoldását

Ez az állam. Ennek legszentebb feladata, megvédeni a gyöngéket, felsegíteni a gazdaságilag legrosszabb helyzetben sínlődőket, oltalmazó kezet nyújtani azok felé, kiknek küzdelmük a megélhetésért a legnagyobb erőfeszítést veszi igénybe, kik csak mától holnapra vegetálnak szerény keresetükből.

Az állam kötelessége s feladata, egyik legmagasztosabb missiója a productiv, az állami s közgazdasági életnek fenntartó, fejlesztő elemét képező munkásosztály sorsának folytonos javításán lankadatlan kitartással fáradozni.

A vállalkozó, a munkaadó — kevés kivétellel — a saját érdekét tartja szem előtt első sorban, még pedig többnyire a végletekig, úgy, hogy a mennyire csak lehet, kiaknázza munkásainak erejét, a nélkül, hogy azt a teljesen megfelelő módon recompensálná és így elkeseríti a munkást s a társadalomnak ellenségévé teszi, leginkább pedig azon társadalom gyűlöljévé, melyhez maga a munkaadó tartozik. A míg ez a szerfeletti önzés meg nem szűnik, nem számíthatunk arra a jobb belátásra s arra a változásra, mely a munkáskérdés megoldásának legalább is megközelítéséhez vezetne. Addig is az államnak kell törekedni a tőle telhető módon megváltoztatni e veszedelmes viszonyokat

Pregnáns symptomája a modern kornak az, hogy a tudományos s kulturális haladással az általános jólét fejlődése nem tartott lépést, már pedig azon állam lesz csak képes fenntartani magát s tovább is haladni, mely minél szélesebb s biztosabb alapokra fekteti a nemzeti vagyonosságot, de egyúttal az erkölcsi nemesítést is minél általánosabban előmozdítja.

Mindenekelőtt két fontos tényezőt kell tekintetbe vennünk, melyek jótékony hatással voltak s vannak a munkás viszonyok új alakulására és ezek egyrészt a kézimunka, a kis ipar, a mezőgazdaság hanyatlása, másrészt a nagy ipar óriási s rohamos felődése s a folytonos növekedése az elszegényesedett tömegnek.

«Tűz s villám az emberi gazdaság hatalmas szolgálivá lettek; vasutak, hajók, távírók, távbeszélők megszüntetik az elválasztó távolságot. Az egész világ egy fogyasztási területté vált, a nemzeti gazdálkodás tavából kivetített immár a nemzetek hajója a világ-gazdaság tengerére. Hatalmas ott a hullámozás s elvész azon hajó, mely nem elég erős, hogy megküzdjön minden viharral. Úgy kell tehát felépíteni a hajókat, hogy el ne süllyedjenek a világconcurrentia, a nagy productió veszélyes óceánján.» A nagy ipar fejlődését elő kell mozdítani; minél jobban virul az ipar s minél inkább megizmosodik, annál többet juttathat a vállalkozó, a munkaadó a munkásoknak is, annál inkább részesíthetők a munkások oly intézmények áldásában, melyek az élet könnyébbítésére s a jólét fejlesztésére irányulnak. Másrészt azonban az ipar felvirágzásának elősegítése mellett védelmet kell

nyújtani a munkásnak, ki a munkaerő értékének devalválása folytán úgyszólván rabszolgává süllyedt a nagy tőke szolgálatában. És ezért szükséges a *munkásvéd törvényhozás*, meg kell akadályozni azt, hogy a munkás a munkaadó rabszolgája legyen.

A munkás szabadsága érdekében az államnak korlátoznia kell a munka szerződési szabadságot. A női, a gyermek, az éjjeli munkára vonatkozólag oly törvények alkotandók, melyek teljesen megvédik a munkások egészségét és erkölcsét. A betegség, az aggkor, s rokkantság, a munkaképtelenség s a munkások nyugdíjazására vonatkozó biztosítási stb. törvények által meg kell mutatni azt, hogy a munkás nem oly játékszer a munkaadó kezében, nem oly pusztá gép, melyet bármikor elvethet magától, bármikor kiküszöbölhet üzeméből. Oly életet kell nyújtani a munkásnak, mely őt megilleti szorgalma és becsületessége után, s ily értelemben a munkás védtörvényhozás a munkás-szabadság törvényhozásává lesz, mely hívatva van a forradalmi törekvéseket megszüntetni és az elégedetlenség vörös zászlója helyett a béke fehér lobogóját feltűzni mindenhová, hol eddig a gyűlölet és irigység honolt.

Munkásvéd törvényeink nagyon hiányosak s elégtelenek. A betegsegélyezésről szóló törvényünk is csonka, mert nem terjeszkedik ki a földmunkásokra, sem az összes ipari és kereskedelmi alkalmazottakra. Ipartörvényeink intézkedései a munkaidő tartamáról, a gyermek s női munkáról, a műhelyek és gyárak egészségügyi viszonyairól, a biztonsági intézkedésekről, az iparfelügyelőkről, stb. szinte nagyon de nagyon hiányosak.

A munkásoknak munkaerejükön kívül más vagyoniuk nincs, azért ennek s az egészségüknek megoltalmazásáról gondoskodnia kell az államnak és a társadalomnak.

Egyedül a munkaadók jóakaratótól függő intézmények nem fognak célhoz vezetni, mert hisz ezek nagyobbára a pártfogás, a protekció jellegét viselik magukon; sok munkaadó nem is akarna, vagy nem is tehetne semmit, szükséges tehát az állam közbelépése törvényes intézkedések útján. A tulajdon védelme, ez a modern jogállam egyik főfeladata, a munkás egyedüli tulajdona munkaereje, tehát ezt meg kell védeni mindennemű kizsákmányolás és károsítás ellen; azt megvédeni minden modern jog és kultúrállam egyik legszentebb erkölcsi hivatása és legszigorúbb kötelessége.

A főbb visszaélések a munkások erejével, egészségével és megélhetésüket nehezítő tényezők:

A gyermekek és nők rendszeres alkalmazása ipari s gyári munkára.

A munkásoknak gyakran rendkívüli hosszú időn át való foglalkoztatása. Sok helyen a csekély bér.

Az úgynevezett hivatási betegségek, melyek részben vagy egészen munkaképtelenné teszik.

A munkás aggkora, betegség, vagy baleset folytán való teljes vagy részbeni, folytonos vagy időszakos keresetképtelensége.

A munkanélküliség, az egészségtelen s túldrága munkáslakások, illetve a lakáshiány, az élelmi cikkek drágasága és hamisítása stb. stb.

A sociális kérdés azonban nemcsak közgazdasági, de erkölcsi kérdés is egyúttal. A kedély s szellem

élete, a lélek nyilvánulásai is nagy szerepet játszanak a munkás életében.

Képezni kell kedélyöket, erősíteni vallásos érzületüket és rá kell utalni arra, hogy az anyagi dolgoknál az erkölcsi, a lelki momentumok nagyobb jelentőségűek, művelni kell őket arra, hogy szellemi s lelki élvezetekben nagyobb örömet leljenek az anyagi gyönyöröknél.

Rendkívüli jelentőségű az erkölcsi s vallásos élet hanyatlása. Ebben keresendő annak az oka, hogy a különböző osztályok közötti ellentétek annyira kiélesedtek, hogy immár gyűlöletteljesen állnak ma az osztályok egymással szemben.

A nép álprophetái azt mondják, ne higgyetek az egyháznak, ő örök életet ígér, de nem ad kenyeret a földi élethez. Talán adnak ők a népnek kenyeret ama izgatók, kik félrevezetik? Nem, sőt még ők élnek a munkások pénzéből.

A keresztyénség tiszteletet szerzett a munkásnak s alaptételül állította fel a személyes felelősséget arra nézve, hogy minden egészséges ember a maga s övéi szükségleteit megszerezze,¹ visszaadta az ember személyes méltóságát, meghonosította az általános emberszeretetet s felmutatta a humanismus eszményképét. Ez volt a keresztyénség szociális hatása az első századokban Christus születése után.

Sajátítsuk el ismét magunknak ezen fenséges elveket s eszméket!

A folyton növekvő elégedetlenség leginkább annak a következménye, hogy vágyaink s igényeink

¹ Lukács 10. 7. «minden munkás megérdemli bérét»

folyton növekednek s erkölcsi erőnk, hitünk, jellem-szilárdságunk, kötelességtudásunk s felebaráti szeretetünk rohamosan és szemlátomást csökken. E kör-tüneteket sajnos már a munkásosztályban is látjuk felmerülni. A sociális kérdés, mely az egész társadal-mat felkarolja, nagy jelentőségű erkölcsi kérdés is tehát s az erkölcsök nemesítése és javítása nélkül megoldható nem lesz.

Ráutaltam a különféle társadalmi bajokra s mindenekelőtt a modern világnézetet kell elítélnünk, mely a rideg leghatártalanabb önzés alapkövein nyugszik.

Sajnos, hogy a sociális probléma csak rendkí-vül nehezen vihető megoldása elébe, — az individu-ális felfogás túlzása, mely az önzésben jut kifejezésre, parallizálja a Szentírás azon szép szavát, Christus taná-nak azon alapját és koronáját, mely ama mondást rejti magában: «Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!»

Teremtsük meg azt a békés helyzetet, mely utat tud nyitni az egyén boldogulhatásának és határt szab az önzés túlkapásainak.

A közgazdasági politikának erkölcsi motívuma abban rejlik, hogy mindenki munkája után ember-ségesen megéltessen s ezt ne tévesszük el soha szem elől, ha nemcsak azt akarjuk, hogy a productió növe-kedjék, a fényűzés gyarapodjék, a külső kultúra emel-kedjék, de egyúttal a nép is boldog legyen és meg-elégedett, s az is, ki teremt s alkot, részesülhessen alkotása áldásaiban.

A sociális kérdésnek erkölcsi oldala abban áll, hogy a közgazdasági viszonyok megegyeznek-e az erkölcsi törvényekkel, vagy nem.

Az erkölcsi élet körébe vág az, hogy a munkás mikép dolgozik, munkáját minő nehézségek gátolják meg vagy súlyosbbitják, továbbá, hogy munkája után milyen jutalmat remél, hogy a munkaadó megfelelő kötelességeinek, hogy az állam s a társadalom kellőleg méltatja-e a munkás serény és nehéz tevékenységét s alkotásait.

És hogy e helyen ismételten és egyszer s mindenkorra állást foglaljunk a minden néven nevezendő socialistikus üzelmek, communistikus felforgatási eszmék, nemkülönbön pedig boldogítási teoriák ellen is, melyek a gyakorlati életbe átültetve, mindig csak rémkép gyanánt nyilatkoznak s a szenvedő emberiség számára a legparányibb haszonnal sem járnak, hogy állást foglaljunk minden általános birtokfelosztás, a rangbéli különbségek eltörlésének tervei ellen, bátran és nyíltan kijelentjük: Nem a rangbéli különbségekben, nem is a különböző vagyoni és hatalmi helyzetekben fekszik a baj kútforrása, mely társadalmunk kóros állapotát okozza. Mert a magasabb és alacsonyabb rangosztályok különbségeit feltételezi maga az állami és társadalmi rend és e különbségek fenn fognak állani, mindaddig, míg általában különböző tehetségű, különböző felfogású, jellemű és erejű emberek léteznek. Hanem igenis abban látjuk a baj gyökerét, hogy a becsületes munkát nem honorálják kellőkép, és pedig nyereszkesedési vágyból nem részesítik abban a jutalomban, melyet követelnie szabad, melyet követelnie kell, ha biztos existenciát akar alapítani. Minden tisztességes hivatás kell, hogy fenntarthassa emberét. És a munkának állami törvény útján kell biztosítani azon értékét, mely joggal megilleti. Úgyszintén az

állam dolga és gondja, hogy alattvalóinak, polgárainak képességeire és művelődési állapotára kellő figyelmet fordítva, azoknak segédkezet nyújtson biztos keresetforrás feltalálására a legmesszebb menő törvényes határozatok és társadalmi berendezések által.

A valódi jogállam megalakítása századunkban minden állami életnek főfeladata. E jogállam féltett drága kincsként született meg többé-kevésbé véres forradalmak méhéből. Minden alkotmányos állam, mely ily nagymérvű változásokból megújulva fejlődött, a socialis reformot írta zászlajára. Csakis ezen jelvény teszi létezését jogosulttá. E jelvény alatt győzedelmeskedni fog mindig és mindenütt. Bizonyos, hogy e magasztos cél eléréséhez az összes állami és társadalmi orgánumok jóakarata és kitartó munkaereje múlhatatlanul szükséges, az összes hivatási osztályok egyöntetű összműködése.

Teljességgel osztjuk Hayem Armand nézetét, melyet az állam hatalmáról és rendjéről kifejt:

«Az állam számára», így szól többek között: «két dolog van, mely minden másnál fontosabb: a hatalom és a rend. A hatalom, mely a rendet megteremti, a rend, mely a hatalmat biztosítja. A rend a népek boldogsága, a lelkiismeret békéje, ez a sociálharmónia, mintájára az universalis harmóniának. Azon államférfiú, ki e két metaphysikus fogalmat nem teszi politikai nézeteinek zárkövéül, nem érdemli nevét!»

Ha az államtól várjuk a segítséget, — és egyedül tőle várjuk azt — akkor mindenek előtt a kellő hatalom fölött kell rendelkeznie, ebben mindnyájan egyetértünk; csakis akkor teremtheti meg a rendet

is. Programmunkban tehát kezdetül az áll: «Az állam hatalma befelé úgy mint kifelé!»

E hatalom azonban csakis a honpolgárok jólétére támaszkodhatik; e hatalom a nép elégedettségéből fakad. E csendes boldogság ismét az egyesek életföltételeinek kielégítő keresetforrásából ered. Minden kormány tehát arra legyen tekintettel, hogy hová tovább minél több ily életföltételeket, ily életfenn-tartó és biztosító, a megélhetés módjának, az egészség gondozásának könnyebbítését előmozdító tényezőket létesítsen; a kormány kötelessége: az állami háztartást úgy berendezni, hogy a munkásnak agrár és industrialis érdekeit óvja, akár az egyszerű földmivelő pór, akár a kézmíves érdekeiről szólva. A kormány teremtsen rendet kiváltkép ott, hol a földbirtok és a tőke hiányzik, rendezve viszonyait különösen ama munkásosztálynak, mely kizárólag keze munkájára van utalva, mely kizárólag napi és heti bérben dolgozik s melynek existenciája mind e mai napig úgyszólván a levegőben lebeg.

Hatalom és rend, ez vezércsillaga minden egészséges életképes állami életnek. De hogy a rend valóban biztos alapon nyugodjék s ne szoruljon pillanatnyi külső hatalmi eszközökre, ehhez szükséges a kormány bölcsessége, mely a rend ős ellenségét, a socialistikus forradalmakat kikerülni, lehetetlenné tenni képes. Hiszen jól tudjuk, hogy napjainkban nem létezik állam, mely más mint az általános emberszeretet alapelveire volna építve, ha ugyan életképességét be tudja bizonyítani. Fényes példa rá a japáni állam felvirágzása, mely a keresztyén európai kultúra terjesztésével növeli hatalmát De ha az állam

nem törődik avval, hogy polgárainak százezrei nyomorban, ínségben, erkölcsi elzüllesztésben tengenek, akkor ne is csodálkozzék ama vész teljes, a törvényes rendet kigúnyoló eruptiók fölött, melyek strike-ok, merényletek, anarchistikus őrjöngések útján erőnek erejével meg akarják a helyzetet változtatni s melyek a humanitást modern csalásnak kikürtölik. Kezreken tagadjuk, hogy a létező bajokon gyorsan segíteni képtelenség volna. Az igaz, hogy hajthatatlan vasakarát szükséges hozzá még inkább, mint ország-szerte csodált financ-genie, szükséges hozzá becsületes nyiltszívűség, mely az igazságszeretetet érvényre juttatni képes.

És különösen nálunk, áldott Magyarországon, melyre a természet kincseit tele kézzel szórta, hol komolyabb jellegű socialistikus mozgalmak még nem hódítottak tért, mert legtöbb esetben hajótörést szenvedett az izgatók erőlködése értelmes munkásnépünk becsületes gondolkozásmódján, — különösen nálunk még könnyen megakadályozható a veszély hatalmas «ne tovább!»-bal.

Reformprogrammunk általános kifejtését megelőzzük egy mintaberendezés ecsetelése által, mely egy gyári telepen tényleg fennáll és figyelmünkre és érdeklődésünkre teljes mértékben érdemes, mely méltó arra, hogy legalább nagyjában utánoztassék, életbe léptetessék. Szórói-szóra idézzük a rövid jelentést, mely az «általános evang. luth. egyházi lap» 4-ik számában (Lipcse, 1894.) megjelent: «A sociális kérdés megoldásának mintaképeül szolgáljon a Thaonban (Vogesen departement-ja) létező mosó- és festőintézet, melyben a Lederlin gyáros vezetése alatt dol-

gozó 1500 munkásnak és azok családjainak a következő kedvezmények kínálóznak: A munkás betegsége esetén a munkabér felének kiszolgáltatása; a munkásnak és családjának ingyenes orvosi kezelése a betegség teljes tartama alatt; házasságkötés esetében 30 franknyi adomány; nyugdíj az özvegyek és öreg munkaképtelen munkások számára; a temetési költségekért való kárpótlás; a tiszta haszonban való aránylagos osztalék. Azonkívül alapítottak ott a munkások érdekében takarékpénztárt, mely 5 g-os kamatot fizet, iskolai takarékpénztárt, fürdőket, rajz tanfolyamot, könyvtárt ingyenes használatra, zenekart, sat sat Ha minden gyárban a felsoroltak csak egy részét létesítenék, akkor a sociális kérdés távolról sem volna oly súlyos, mint aminő jelenleg.»

A mai társadalmi viszonyaink közepette egyszerűen mesének hangzik ez, pedig e colónia fennállása tényleg tiszta való. Itt a munkás tudja, hogy meg van oltalmazva, jövőjét biztosítva, sőt magát becsülve és szeretve látja.

Megakarom itt röviden említeni még a Krupp-féle munkás-telepet is Essenben, (Németországban.) Azt hiszem nem lesz érdektelen, ha rövid vonásokkal ecsetelni fogom ama nagyszerű Colónián tett észleleteimet

A Krupp-czég mintegy 10,000 családot lát el egészséges s olcsó munkáslakással, nagyobbára több család, átlag 3—4 lakik egy-egy házban, az újabb telepeken az egy, két és négy családházak systemáját alkalmazta az alapító.

A telepeken vannak elemi iskolák és különféle képző egyletek szervezve. Huszonhat fogyasztási

csarnok tartozik e telepekhez, ezekben a munkások évi fizetésüknek bizonyos meghatározott %-hoz képest mindennemű élelmicikket, ruházkodási eszközöket, bútorokat, könyveket, virágokat stb. stb., szóval mindent, a mi élethez szükséges és a mi az otthon díszítésére, az élet felvidítására szolgálhat, jutányos, illetve kedvezményes áron cheque-ek kiszolgáltatása ellenében bevásárolhatnak. Minden vétel (a vevő neve, a tárgy megnevezése és az ár) külön könyvekbe lesz bevezetve és a vevő egy nevére szóló utalványt kap, melynek előmutatása után az általa kívánt tárgyakat neki kiszolgáltatják. Az év végén e vételári tartozások összegéből 6%-nyi rabatt lesz még levonva a munkások előnyére. Ezen intézmény egyike a humanismus legfényesebb alkotásainak és követésre méltó minden tekintetben.

Igen érdekes és czélszerű a gazdasági, illetve a házviteli iskola is (Haushaltungsschule). Gyönyörű nagy emeletes épület, terjedelmes gazdasági kert közepében. Itt a munkásleányok (fiatal, serdülő leányok) a házvezetés — főzés, mosás, vasalás, számolás stb. — mesterségében lesznek kitanítva, mégpedig 24 leány. Az iskola áll két osztályból, a kezdők és haladók osztályából. Egy hónapnál tovább nem élvezheti senki ezen iskola jótéteményét, de a kitűnő oktatási módszer következtében két hét alatt rendszeren oly sokat tanúinak még a leghanyagabbak is, hogy az itt szerzett ismereteik alapján könnyen és jól lesznek képesek a szülői házuk egész kis gazdaságát vezetni.

A Krupp-féle telepen van külön posta, fürdőház-telep, több kaszinó és egy nagy igen szép park.

Az idősebb munkások számára a cég az «Altenhof» nevű telepet létesítette, mely eddig 114 lakrészből áll. Ezen házak csak egy-egy vagy két-két család számára szolgálnak lakással és mindegyik lakáshoz külön kert és udvar tartozik. Ezen lakásokat teljesen ingyen élvezik az elaggott munkások.

Az «Alfredshof» nevű háztelep 500 házból fog állani — nagyrésze már elkészült — és az idetartozó házak 3—4 lakást tartalmaznak.

A nőtlen munkások számára tavaly külön telep épült, melyen könyvtár, kaszinó és fürdőhelyiségek is vannak berendezve.

A Krupp-féle munkástelep, ami organizációját, célszerű beosztását, intézményi nemes voltát s az általa elért erkölcsi eredményt illeti, Európában páratlanul áll, mint a felebaráti szeretet és a valódi erkölcsi kultúrhaladás dicső és hatalmas alkotmánya.

A munka- és munkásvédés kérdésének békés úton való megoldása céljából az egész művelt Európában már évtizedek óta létezik áldásteljes mozgalom, melyet igazán fenkölt jellemek inscénáltak, ezeknek valódi emberszeretet és dús élettapasztalat nyomta kezükbe a tollat s adta ajkukra a lelkesítő szöveget.

Ott látjuk mindjárt Németországban a munkásvédő-törvényt, mely betegsegélyző pénztár egyletet, balesetek elleni biztosítást, invaliditási törvényt és öregségi biztosítást már 1891-ben léptetett életbe. S ott áll Franciaország, hol évente 10 millió frankot szavaztak meg a munkások nyugdíj pénztára javára; ennek a nyugdíjalapnak egyik részét magok a munkások, másik részét a munkaadók, harmadik részét az állam fizeti be. E pénztárt az úgynevezett munka-

hivatalban kezelik (Syndicat des ouvriers). A munkások nyugdíjalapját szabályozó rendelet Franciaországban már 1891. október 22-ike óta létezik, mely rendelet szerint a francia hadügyminisztérium minden biztosított munkás után annak hadkötelességi idejére fejenként naponta 10 centime-nyi biztosítási összeget fizet be. Nemes intés ez, miként kellene az állam adminisztratív gépezetét újjáalakítani.

A francia kamara 1892. október 29-ikén tartott ülésében végleg elfogadta az új francia munkásvédő törvényjavaslatot s törvényerőre emelte, valamint 1893. január 1-ével életbe is léptette. E törvény mindenestre haladást jelent az azelőtt, 1874. május hó 19-ike óta joggyakorlatban állott volt törvénnyel szemben. Az új törvény I-ső cikk következőképp hangzik:

«A gyermekek, kiskorú leányok és asszonyok munkája, gyárakban, bányákban, kőfejtésekben, építőtereken, műhelyekben és mi ezekkel összefüggésben áll, akárminémű légyen az, e törvényben meghatározott kötelességek alá van vetve».

Ilyen és hasonló törvények bölcs életbeléptetése oly jótékonyági intézeteknek veti meg alapját, melyeknek működését kétségen kívül dús áldás kíséri, mert a legszentebb érdekek megóvására mögöttük áll az állam hatalma; ilyennemű jótékonyág a leghatósabb fegyver a socialismus, communismus felforgatásai ellen. Csakis ezen úton sanálhatók az ezerféle bajok s akadályozható meg a népszenvedély eleméntáris kitörése.

Fényes útbaigazításképen ott ragyog nemeslelkű, szeretett királyunk példája, fenkölt hangon hirdetve,

hogy a nép jólétének emeléséhez, a munka megjutalmazásához határozott gyors tetterő szükséges. «Királyunk nagylelkű cselekvénye» cím alatt a napi sajtó a következő legmagasabb rendeletet hozza köz tudomásra: «Az állami nyomda vezetője, Beck udvari tanácsos, uralkodónk azon legkegyelmesebb elhatározását közölte e nyomda munkásaival, hogy ezentúl a személyzet összes tagjai 10 évi szolgálati idő letelével nyugdíjképesek. E nyugdíj a fizetés magasságával áll arányban. Azon munkások is, kik a szolgálatszemélyzethez tartoznak, 10 év leteltével, ha a tényleges szolgálatban munkaképtelenné váltak, igényt tarthatnak nyugdíjra. Nevezetes újítás ez, mely állami munkások nyugdíjképeségét biztosítja.

A reformok felé vezető irány nálunk is egyengetve van. Baross Gábor a munka ügyét, szigorú bár de igazságos kézzel kormányozta: ő létesítette a nagy kezdetet s vetette meg az első alapot az állami vasárnapi munkaszünet kötelezővé tételével. De Baross korán szállt a sírba s vele együtt sírba szállt a munkásvilág sok szép reménye is. Egy telhetetlen kereskedelmi és gyári clique-nek sikerült mindenféle kifogásokkal kijátszani a törvény vas akaratát, s a vár, mely egyszer ily ostromot szenvedett, sokáig magát nem tarthatja. Közbe jöttek azután az ú. n. magasabb politikai kérdések s háttérbe szorították a lényegteleneknek, vagy legalább nem annyira fontosoknak tartott munkásvédőtörvény-javaslatokat.

A munkáspárt komoly kérdései levétettek a napirendről. Mikép lehetne tehát az erre vonatkozó törvényjavaslatokat gyors egymásutánban lebonyolítani? Oly törvényt t. i. melyek az egész ország

munkásvilágának életviszonyait gyökeresen megjavítanák.

Első sorban a munka idejét illetőleg kellene kimerítő törvényjavaslatot kidolgozni és pedig egyaránt kötelezőleg az összes gyárokra és vállalatokra, a szabadalmazott részvénytársulatok kivétele nélkül.

E törvényjavaslatban a munkaidőt okvetlenül le kell szállítani és pedig minden nehezebb foglalkozásnál napi 9—10 órára.

A munkaidő megállapítása a munkások neme és kora szerint eszközendő. Tilos legyen fiatal munkásokat menetben lévő gépek kenés és tisztítására, horizontális kerek forgatására, körfűrészek, mechanikus vágóeszközök használatánál és egyes az egészséget vagy életbiztonságot különösen veszélyeztető foglalkozásoknál, mint fémek aranyozása és ezüstözésnél, zománc-munkálatoknál, gyújtókanócok, robbantó kupakok, tűzi-játék eszközök, lőpor, aether, világítógáz, salétromsav, chlór, chlórmész, phosphor, jód, ólomcukor, ólomkéneg, könkéneg, szénkéneg, szénoxyd, szénsav, cyan, rézoxyd, benzin, benzol, anilin, ultramarin, arzénsav, soda, üveg és porcellán előállításánál, továbbá malmokban, fazekasoknál, dohánygyárakban stb. alkalmazni.

Bányákban legalább 15 évesnek kell lennie az alkalmazott munkásnak. 16 éven alóli fiatal munkásoknak az éjjeli munka egyáltalában tilos legyen és ezek 10 óránál tovább ne dolgozzanak naponként és ezen munkaidő is legalább 1 órai pihenés által legyen félbeszakítva. 21 éven alóli asszonyok és leányok éjjel ne dolgozzanak és 11-órán tovább ne

foglalkoztassanak, mely idő legalább 11 órai pihenéssel legyen félbeszakítva.

Terhes nőt a valószínűség szerint megállapítható szülési idő előtt 6 héten belül és gyermekágyas nőt legalább 3 hétig a szülés után nem szabad foglalkoztatni. 13—14 évesek és fiatalabb gyermekmunkás ne alkalmaztassanak henger és hámor művekben és vízerővel hajtott sodronyhúzóokban, bányákban, kohóknál, hutákban, nőket nem szabad alkalmazni ott, hol nagy hőfok fejlődik, olvasztó-izzókemenzékéknél, szénsavas óloméleg, ólomcukor stb. előállításánál.

12 évesnél fiatalabb gyermeket semmiféle ipari és gyári munkára, 16 évesnél fiatalabb gyermeket, valamint nőt kemence előtti, úgy egyéb nagy hőfokot fejlesztő munkára, üvegkőszőrülés, sodrony készítésére stb. alkalmazni tilos legyen.

A 12 évet meghaladott, de a 14 évet még be nem töltött gyermeket csak könnyebb gyári és ipari munkára s csak a hatóság beleegyezésével szabad alkalmazni, a 14 évesnél fiatalabb gyermek és nőmunkás gyárban naponként csak 8 órán át dolgozhatnak. A 14—16 év közt levőket csak 10 órán át szabad gyárban és ipari munkánál alkalmazni. 16 évesnél fiatalabb és nőmunkás reggel 7 óra előtt nem állhat munkába és nem dolgozhatnak esti 6 órán túl.

Nehéz, valamint a rendes ruházat levetését és meztelenséget kívánó munkára 20 évnél fiatalabb és nő-egyént egyáltalában alkalmazni nem szabad.

A munkások testi egészségének és épségének megőrzése s a munkaidő szabályozásacéljából 1898-ban törvényjavaslatot terjesztettem fel illetékes helyen.

Külön törvénycsoportnak mélyreható és minden bajt gyökeresen gyógyító módon a betegség esetére való segélyezés biztosításával, az öregségi biztosítással, a nyugdíjképeséssel és balesetek ellen való biztosítással kellene foglalkoznia.

Ehhez kapcsolódik természetesen azon törvényes kötelezettség is, hogy az egész országban minden oly helyen, hol nagyobb vállalatok működnek, munkás otthonok szerveztessenek és e törvény tartalmát oda kellene bővíteni, hogy hatalmában álljon minden megfelelőleg nagy iparvállalatot munkás-rokkantak otthonának létesítésére kényszeríthetni és pedig a munka tiszta hasznának forrásából.

Az eddigi eljárásoknál sokkal fokozatosabb mértékben fellép a követelés: külön törvény által nyilvános munkáknak állami úton való keresztülvitelét létesíteni, s ebből kifolyólag: munkanélküliek számára dolgházakat, keresetképtelenek számára pedig menházakat szervezni az ország minden oly pontján, hol valami elemi csapás, vagy más ok következtében a lakosság nyomort szenved.

A kiadások, melyek mindezen áldásthozó intézményekből az államra háramolnának, legnagyobbbrészt onnan nyernének fedezést, hogy a fegyintézetek és más büntetési intézetek nem volnának oly népesek, mint jelenleg, mert hiszen az utóbbi intézetek legnagyobb contingense többnyire oly kényszerlakókból áll, kik a nyomor és ínség kísértéseinek kitéve, a bűn ösvényére kerültek és kik fokról-fokra való elzüllesnek vannak odadobva.

A baleset elleni biztosítás kárpótlást nyújt az egyéneknek, illetve hozzátartozóinak a munkaüzem

közbén beállható, a testi épséget károsító vagy megsemmisítő balesetnek gazdasági következményeiért.

Ezen biztosítás ép úgy mint az aggkor, a rokkantság, a betegségre vonatkozó segélyezés, nagy jelentőséggel bír azon néposztályra nézve, mely munkaerejét másoknak a szolgálatára fordítja, tehát a munkások s összes üzemi alkalmazottakra nézve. A baleset elleni biztosításnak valamint a rokkantság s betegségre szóló biztosításnak kötelezőnek kell lennie. A mi pedig a befizetendő díjakat illeti, legcélszerűbb s legigazságosabb volna, ha a biztosítás költségeit az állam és a munkaadó s legkissebb mérvben a munkás viselné. Ezen költségeket a gyártmányok előállítási költségei közé kell sorolni, melyek az árúk magasabb eladási árában megtéríthetők. Nálunk a balesetek elleni kényszerbiztosítás még nincs meghonosítva. — Ezen biztosításra vonatkozó törvényjavaslatot a kormány már elkészítette s 1884-ben a képviselőház határozott állást foglalt a baleset elleni biztosítás mellett, azonban mai napig még nem intéztetett el ezen kiváló sociális reformügy.

Az 1891. évi XIV. t.-c. behozta az ipari s gyári alkalmazottaknak betegség ellen való kötelező segélyezését. A segélynyújtásra betegsegélyezési pénztárak szerveztettek, az ily pénztárhoz kell tartozni nemre, korra s honpolgárságra való tekintet nélkül mindazoknak, a kik a magyar korona országai területén valamely az ipartörvény alá eső foglalkozásnál dolgoznak, így bányák, kohókban, kőfejtő, homok, kavics és agyagtermelő telepeken, nagyobb építkezéseknél, vasúti üzemeknél s ezek gyáraiban s műhelyeiben, a postánál, távírdánál, távbeszélőnél, fuvaro-

zás, szállítmányozás, raktáraknál s a kereskedelmi pinczészetnél stb. oly fizetéssel s bérrel vannak alkalmazva, melynek egy munkanapra eső (napra) összege négy forintnál nem magasabb s kikkel szemben a munkaadó a munkába álláskor világosan ki nem kötötte, hogy az alkalmazás 8 nappal rövidebb időre terjed.

A munkás biztosításának Anglia képezi legdússabban gyümölcsöző hazáját A magán biztosító társaságok Nagy-Britanniában leginkább virágoznak, majdnem az egész ország munkásnépsége tagja a «Friendly Societies»-eknek, a melyek pénzeik hovaforrásai iránt a legteljesebb szabadságot élvezik. E társulatoknak azonban pontosan kell regisztrálniok s évenként közzétenniök az anyagi helyzetüket felvilágosító részletezett jelentést. Továbbá kötelezve vannak minden ötödik évben leltárt készíttetni egy hiteles könyvelő által.

Olaszországban a kölcsönös biztosító társaságoknak nagy száma működik, a melyek az 1886. április 15-én kiadott törvénynek vannak alávetve s a melyeknek főcélja s hivatása, hogy tagjainak betegség, munkaképtelenség vagy elaggottság esetében segílyt adjanak s a hátramaradottak anyagilag támogattassanak. A baleset elleni biztosításról Olaszországban több törvény intézkedik, legjobb az 1892-ki törvény, a mely szerint a munkaadók meghatározott kártérítésre vannak kötelezve, ámbár alkalmazottaikat valamely magántársaságnál, vagy az 1883. év óta fennálló nemzeti balesetbiztosító társaságnál is biztosíthatják.

Svájcban főleg betegség esetében segélyező társaságok munkálkodnak és kölcsönösségre vannak alapítva.

Spanyolországban az 1891. május hó 2-tól szóló törvény a balesetekre vonatkozó kártalanítást a munkaadók terhére rója. A munkaképtelenség számára Madridban menhely létesített s Cadix és Barcelonában hasonló czélú magántársulatok szép és eredménydús munkálkodást fejtenek ki.

Portugáliában is léteznek ily munkásbiztosító társulatok, melyeknek helyzetét s viszonyát az 1891. február 28-án kiadott decretum szabályozza. Ezen társulatok betegség ellen nyújtanak segítyt, támogatják az elhunyt tagok utódait és kárpótolják őket a temetési költségekért Járadékokat is adnak, de ezen esetben külön befizetés teljesítendő.

Dániában van úgyszólván a legtöbb kölcsönös-ségre alapított segítyző társaság és munkásmenhely. A nyilvános jótékony-ság, mely Dániában igen sok nagy menhelyet alapított, hol munkaképtelen s teljesen szegény munkások otthont találnak s a melyek közül az egyik főképp azt célozza, hogy a munkanélkülieknek foglalatosságot nyújtson.

Ausztriában a belügyi minisztérium jelentése szerint az 1896-ik évben majdnem 2 millió munkás biztosított Ebből egy és fél millió az iparra és fél millió a gazdaságra jut A biztosításra kötelezett iparágakban a női munkások száma napról-napra fogyott.

A halálos, teljes munkaképtelenséggel vagy ideiglenes munkaképtelenséggel végződő balesetek száma növekedett. Épp úgy növekedett aránylag a kárpótlások és járadékokban és a biztosítási járulékokban kifizetett összeg nem kevesebb, mint 1 millió forinttal.

Az 1887-ik évi XVII. t-cikkünk a vasárnapi munkaszünetről szól. Az 1891-ik évi XIII. t-c. némi korlátot szab a munkaerő túlzott kihasználásának. Ezen törvényünk szerint a 10 éven alól levő gyermekeket egyáltalán nem, a 10 éves kort már meghaladott, de a 12-ik évet még be nem töltött gyermekeket pedig csak az iparhatóság engedelmé mellett szabad gyári munkára alkalmazni. Az iparhatóság az engedélyt csak azon esetben adhatja meg, ha vagy az iskola rendes látogatása a gyárban alkalmazással megegyeztethető, vagy a gyáros külön iskolák felállítása által gondoskodik a gyermekek oktatásáról. E törvény a népoktatási törvényből indul ki, nem pedig a munkaerő s az egészség megvédéséből.

Hollandiában napról-napra több gondot fordítanak a társadalmi reform iránt. A régibb intézetek nagy díjtételei azonban meggátolták azok nagyobb mérvben való terjeszkedését.

A németalföldi munkások társulata, mely még nem rég alakult meg, alacsony díjtételével nagymérvű népszerűséget szerzett a biztosítás eszméjének. Nőknél azonban a befizetés nagyobb volt, mint a férfiaknál.

Egy forint heti penziót kap, ha 60. évét betöltötte, illetőleg örökösei 100 frtra tarthatnak igényt, a ki évente hetenkint

12. évétől 3.55 frtot, illetőleg 0.07 centet;

30. évétől 8.78 frtot, illetőleg 0.11 centet;

50. évétől 43.80 frtot, illetőleg 0.87 centet

fizet be.

A ki csak 65. éve után tart igényt ezen penzióra, annak be kell fizetni

12. évtől 2-51 frtot, illetőleg 0.05 centet;
 30. évtől 5-65 frtot, illetőleg 0.11 centet;
 50. évtől 21-44 frtot, illetőleg 0.42 centet.

Vannak számos combinatiok, hol a biztosítás nem penzióra, hanem csak a halál után fizetendő összege irányul.

Az aggkorbiztosítás egyike a legjelentékenyebb jótéteményeknek a munkás osztályra vonatkozólag. Hiszen legnagyobb része az ipari s mezőgazdasági munkásoknak az éhínségnek van kitéve, ha öreggés munkaképtelenné válik. Mindenekelőtt alapot kellene erre teremteni és azután évenkénti befizetésekkel a díjkiosztásokat lehetségessé tenni. A biztosítási prae-mium, illetve életjáradék a betöltött 60-ik életévtől kezdődnek. Később, ha az alap eléggé megnövekedett az 50. vagy 55-ik életévtől számíttatnék a járadék folyósítása.

Milliókra rúgnak azon összegek, melyekkel a német ipar- s gazdaosztály megterhelte a munkás-védtörvények által s a német állam s társadalom a terheket örömet viseli azon tudatban, hogy ezek az általános jólét és erkölcsi nemesedés előmozdítására szolgálnak.

A munkásbiztosítás életbeléptetése kétségkívül egyike volt a legnagyobbszerű kísérleteknek, melyeket Németországban Bismarck inicziált azzal a céllal, hogy a sociális problémáknak egyik legnehezebbikét az állam jóakarató beavatkozása által oldja meg.

A mikor tervezték és életbeléptették, a hivatalos körökön kívül alig akadt valaki, a ki jó vélemény-nyel lett volna e törvényhozás eredményéről. A munkaadók féltek a terhektől, melyeket rájuk ró,

a munkások féltek, mert látták, hogy a törvény folytán a kormány hatalma köreikben mily mértékben nő. A sociálistáknak kevés volt az, mit a törvény ígért, a szabadelvűek az állami beavatkozás ellen zúgolódtak s csakis Vilmos császár prestige-ének és hatalmának sikerült a törvényt keresztül vinni.

Évszázadunk legnagyobb és legnemesebb sociálpolitikai alkotása a német birodalmi kötelező munkás-biztosítás. A birodalmi munkás-biztosítási jog magában foglalja e következő törvényeket, ugyanis:

1. Betegsegélyezési (biztosítási) törvény kelt 1883. június 15. kibővített 1892-ben.

2. Balesetbiztosítási törvény kelt 1884. július 6. 1886-ban e törvény kiterjesztett a mezőgazdasági munkásokra is.

1887-ben az építkezések s a tengerészetnél alkalmazottakra is.

3. A rokkant s aggkor biztosítási törvény 1889. (megváltoztatva 1891-ben.)

1897-ben Németországban több mint 500000 munkás élvezte a balesetbiztosítási járadékot Invaliditási és aggkor járadékot 1898-ban 1 októberig 454,739 munkás élvezett

A német adminisztrációnak azonkívül sikerült is az ellene felmerült nehézségeket legyőzni s a törvény sem lett a protekciónak és megvesztegetésnek eszköze, pedig 11 millió biztosított munkásról van szó. A nyugdíjtörvény az iparos és mezőgazdasági munkásokra egyaránt terjed ki. Arra a kérdésre, vajjon e törvény gazdasági és sociális tekintetben elég eredményt mutat-e fel, a németek igennel felelnek. Bizonyos az, hogy a gyárosok és gazdák ezáltal több

terhet kénytelenek viselni, de a munkások és cselédek minősége javul. Nincs annyi elégedetlen léha, könnyelmű. A kivándorlás is apadt, mert senkisem akarja penzióképességét a kivándorlás folytán elveszteni. Igaz, hogy sokan vannak, kik nincsenek e törvényekkel megelégedve; egy része nem is helyesli a (self help barátjai), más részének pedig (a sociálisták) kevés.

E törvényekkel egyúttal a munkások megtanulják a takarékossgot, mert utaltatnak arra, hogy a penzió kivül a megélhetéshez szükségeseket maguk takarítsák meg.

Igen rövid idő óta léteznek e törvények, hogy a felmutatott eredmény után objektíve meg lehessen őket ítélni. De elég lehet nekünk az, hogy a németek már eddig is ennyit tudtak elérni, és az alsó néposztálynak meg kell győződnie arról, hogy az állam vele is törődik és hogy őt is az államnak a többivel egyenrangú gyermekének tekinti.

A sociális nyomor terjedésének meggátlására s enyhítésére a mindinkább sötétebben fenyegető veszedelem elhárítására célszerű prophylacticum az associatio szervezése, reformok megteremtésére, a társadalom által az állam védnöksége s pártfogása alatt Mily számos szövetkezet, egyesület, corporatio s különmüködő társulat létezik a külföldön s működik szép hatással, mint hitelszövetkezetek, biztosító egyesületek, előleg egyesületek, olcsó lakást építő egyesületek, munkás közművelődési egyesületek stb. stb.

Régóta s nagy számban léteznek kölcsönösségre alapított munkássegélyező egyesületek Svédországban, melyek áldásdús munkálkodást fejtenek ki és nagy-

ban elősegítik a munkás osztály jólétét s boldogságát. Az ily célú munkástársaságok Oroszországban is el vannak terjedve. 1890. december havában elfogadták Oroszországban azt a törvényt, a mely szerint minden gyárban segélypénztárnak kell lennie, a melyből a munkaképtelenné vált munkások, terhes asszonyok s olyan munkáscsaládok, a melyek tűz, víz, járvány stb. folytán kárt szenvedtek, segélyben részesültek. Egy másik törvényjavaslat a balesetekre vonatkozik. Lényeges a munkások művelődésének kérdése, népkönyvtárak s kaszinók létesítése.

A munkás épügy mint akármilyen más ember, sohasem tanút eleget, mindig van pótolni valója. De nem az iskolában, hanem gyakorlati úton kell tapasztalatokat szereznie.

Darányi Ignác földművelésügyi minister leiratot intézett Békésvármegyéhez, amelyben közli, hogy minden községben népkönyvtárt állít fel s az egyes községeknek, a népesség arányában, 50—125 frt segélyt ad a könyvtár létesítéséhez. A könyvtár ügyben különben a minister meleg jóakarátán kívül Lukács György főispán, a közművelődési egyesület elnöke is buzgólkodott. Ez az egyesület a népkönyvtárak szervezésével is foglalkozik.

Svájcban a munkások vasárnapi szórakoztatásáról külön e célra alakult egyesületek gondoskodnak. Ez igen fontos, hogy a vasárnap ne a tivornyának és dobzódásnak, de az üdülésnek s az erkölcsi haladásnak napjává váljék.

Népkönyvtárak létesítendőek nemcsak városokban, de falvakban is, mint azt Darányi Ignác földművelésügyi minister s Wlassics vallás- és közokta-

tásügyi minister már egyes helyeken keresztül is vitték. A kezdet szép, de még éppen csak kezdet, a társadalomnak is fel kell karolnia a népkönyvtárak ügyét, s azt anyagilag s erkölcsileg pártfogolva s előmozdítva. Ezen intézménynek fontos népnevelő s erkölcsjavító feladata s hatása van.

A haszonbérleti tanyarendszer, illetve latifundiukok egy részének bérbeadása s eladása munkások részére, a földművelő munkásokra nézve kiváló jelentőséggel bír.

Az ember a földnek gyermeke, mély és forró vonzalmat érez a föld iránt és ezen vágyát amennyire lehetséges, ki kell elégíteni, kell neki egy kis telket adni, mely az övé, vagy amelynek legalább gyümölcsseit élvezheti, amely fölötti tér és levegő csak az ő használatára áll rendelkezésül, hol szabadon mozoghat és élvezheti a természet áldásait.

Az agrár kérdést illetőleg is jelentékeny reformokra volna szükség. Kívánatos a domaniális földbirtokok egy részének parcellázása s nagyföldbirtokosoktól minden vidéken egy bizonyos rész megvétele az állam által, azon célból, hogyne parcellák olcsó bérbe adassanak földtulajdon felett nem rendelkezőknek, az alföldi megyékben, vagy olyanoknak eladassanak.

A házi ipar fejlesztése s támogatása az állam s privát szövetkezetek s egyesületek által az Alföldnek öntöző s vízlecsapoló csatornákkal való behálózása, közgabonarártárak fellállítása, hitelszövetkezetek létesítése, fogyasztási associatiók életbeléptetése, és a határral nem rendelkező községeknél birtok ki-sajátítás épügy kívánatos volna.

Darányi földművelésügyi minister, nem rég be-töltötte Bogojeván az újonnan alakított 45 telepet s ezzel e munkás colonizáció ügyét ismét hathatósan tovább fejlesztette, újabban 12,000 holdat szándéko-zik Darányi parcelláztatni munkás telepítési célokra.

A munkásoknak oly népipart kell kezükbe adni, melylyel az egész család foglalkozni képes s melyet az otthonmaradt nép akkor is hálás keresetképen űzhet, ha a családfő mezei munkát végez. Ilyen pél-dául a szalmafonás, fafaragás, szőnyegszövés stb.

A gazdasági ipar előmozdítása is rendkívül kí-vánatos volna, továbbá a házi ipar fejlesztése s párt-fogása az állam és a társadalom részéről, mint pl. a felföldön a szövőipar, az Alföldön a fűzfafonás, cirok-feldolgozása, szőnyegkészítés, szövés, sás, nád, gyé-kény s szalmafonás stb. felkarolása, illetve támoga-tása. A belterjesebb gazdálkodás előmozdítására is nagyobb gondot kellene fektetni az állam s a gaz-dáknak. Földműves iskolák felállítása, a földadó le-szállítása is feltétlenül eszközlendő.

Az 1898-ik évi költségvetés, mely a mezőgaz-dasági munkás és cselédügyről szól, Darányi minister megkezdett akciójának első sorban emberszeretettel áthatott voltát, a becsületes munkás iránt legjobb akarátát domborítja ki. E törvényjavaslatban a mun-kásokkal szemben űzött visszaélések eltiltása és megtorlása az intenció.

Darányi munkálkodásáról első helyen a mező-gazdasági munkások személyi hitelszükségletének kielégítésére szolgáló intézmények megteremtésére fölvelt százezer forintot kell kiemelnünk. A minister a költségvetés indokolásában elismeri azt, miszerint

a mezőgazdasági munkásnak jogosult panasza az, hogy olcsó személyi hitele nincsen s ha nyári keresménye szükségletei fedezésére nem elegendő s ha a jólelkű állandó munkaadó ki nem segíti, kénytelen az aratásnál majdan szerzendő gabonáját előre eladni. A gazdasági munkásnak ez a helyzete a munkaadó és munkásra egyaránt káros. Az a munkás, a ki potom áron adja el a jövő évi keresményt, nem anyagilag veszít, de a reménytelenségben könnyelművé is lesz; a munkaadó meg csak felületes munkát s hiányos kötelességteljesedést várhat attól a munkástól, a kinek keresete már előre el van adva.

Az anyagi támogatás mellett figyelemmel van azonban a minster az értelmileg fejlett munkások morális és szellemi szükségleteire is, a midőn a jó gazdasági cselédek és jó munkások jutalmazására, népies fölolvadások rendezésére, munkás könyvtárak segélyezésére továbbá a munkásokkal helyes irányban foglalkozók tevékenységének támogatására 40000 forintot irányzott elő, ezzel is tanúságot téve a törvényhozásnak és a kormányzatnak a munkás osztályra fordított gondoskodásáról s hogy ily módon is hasson azon társadalmi okok elhárítására, melyek a gazdasági munkásokat eddig a bujtogatásokra fogékonyabbá tették.

A francia Bocher proponálta a nyilvános jótékony-ság hivatalának létesítését. Óhajtja, hogy a nyilvános jótékony-ság tárcája megállapítassék; a kiadásokat a fennforgó körülmények szerint kell megszabni.

Ha a tárca 200 milliót is elér, úgy az még harmada sem volna annak, a mit az évenkinti katonaság eltartása igényel.

A községeknek is hozzá kell járulni a munkások jólétének előmozdításához, így munkás lakások építésére ingyen vagy olcsón telkeket s egyéb kedvezményeket kellene rendelkezésére bocsátaniok, munkásmenházakat (teljesen elszegényedettek számára), dolgozóházakat, népfürdőket, népkönyvtárakat stb. kellene felállítaniuk.

A betegek, különösen a tüdővészések (tuberculotikusok) számára külön munkáskórházakat és szanatóriumokat kellene alapítani, hol a munkások egy része ingyen, más része igen csekély pénzköltségért részesülne gyógykezelés s ellátásban. Nagyobb mérvű fogyasztási egyletek létesítendőek, hol a munkások olcsó áron vásárolhatnák be éleltszükségleteiket, eledelt, ruházatot, lakásberendezést stb. ezt az államnak kellene létesíteni és fenntartani, de mindennemű nyereszkeedés nélkül.

Tetemes számban alkotandók árvaházak az ország minden vidékén. Továbbá létesíteni kell, az erkölcsileg elzüllött egyének számára javító-intézeteket Néppaloták építendőek a nagyobb iparvárosokban, hol a munkások szabad ideikben (ünnepnapokon) érdekes előadásokban részesülhessenek.

A munkásosztályban legnagyobb a gyermekhalandóság. Ez virágkorát éli Békésmegyében, hol L,áng Lajos «Magyarország népességi statisztikája» című könyve szerint a gyermekhalandóság oly aggasztó mérvű, hogy ezer halálesetre 612 gyermekhalálozás s ezer születésre 485 gyermekhalálozás esik.

Ez a nyomor és szegénység hatása. Atrophia, bélhurut, görcsök, ezek a főhalálokok s ezeket a rossz

táplálkozás, az egészségtelen lakás stb. idézi elő leginkább.

Szükséges volna a tüdőgümőkóros munkások nyilvántartása, elhelyezése s gyógykezeltetése. A tuberkulózis a kisiparban úgyszólván a hivatás betegsége. A bécsi betegsegélyző pénztár egyesületének megjelent statistikája szerint határozottan áll, hogy az utolsó öt évben elhalt tagok halálokaiknak két harmada a tuberkulózis volt; viszony ez, mely iszonyú állapotokra a kis iparban utal. A statisztika továbbá azt mondja: «Mig 1885-ben az asztalosok mutatták fel a legtöbb halálestet lélegzési szervek megbetegedése folytán, mai nap a szabók azok, kik majdnem 80 \$-al az első rangot foglalták el. Az egyeslet összes fiókjaiban.

1891. 1893. 1894. 1895. 1896.

tuberkulózis következé-

ben elhalt 504. 533. 612. 737. 683.

az elhaltak százalékban 62.9. 61.6. 64.7. 65.1 60.2.

Nagyon üdvös a munkásmenedékházak intéstitiója is, teljesen elszegényedett, keresetképtelen, beteges vagy nőtlen munkások számára. Nemrég keletkezett Stuttgartban egy munkásmenedékház, nőtlen munkások számára. A költségeket leginkább magánosok fedezték. Az épület 4 emeletes, áll 123 kényelmesen berendezett szobából, könyvtárterem, olvasószoba, ülés-, díszteremből, villamos világítással van ellátva, gőzzel fűtve és kert is tartozik hozzá tekepályával, torna-helyiséggel s uszodával. A munkások önképző köre 120000 márkával járult a költségek fedezéséhez. A szobák nagyon olcsók, 1.20, 1.60 márka lakbért kell hetenkint fizetni. Az ily intézmények által a nőtlen

munkást elvonhatjuk a rossz társaságtól, alkalom adatik nekik továbbá, hogy képezzék, műveljék magukat és rendes életmódhoz szokjanak. Az ily intézményeknek jelentékeny erkölcsművelő hatásuk van.

Munkás reconvalescensek számára kellene intézeteket alakítani, különösen szegény gyermekágyas nők részére. Továbbá kórházakat scrophulitikus gyermekek részére.

Szép célra irányuló institutiók a leánymentő intézetek (mint Svájcban «Mädchen-Rettungsanstalt») hol a leányok írni, olvasni, tornázni tanúinak, olvasnak, imádkoznak, varrnak, fonnak stb. Ezekbe elzülött szülők leányai, vagy erkölcseleg romlott leányok vétetnek fel. Ily erkölcsvitató intézetek 10—20 éves fiúk számára is létesítendők, kik szintén nem részesülnek otthon semmi nevelésben, vagy pedig már erkölcseleg romlásnak indultak. A munkás gyermekek számára, kiknek szülői gyárba mennek kellene óvodákat létesíteni, hol azok napközben felügyeletben részesülnének.

Szép intézmény a magános nők otthona, oly munkásnők számára, kik elhagyatva vannak, kiknek nincs cselédjük s kik külön háztartást vezetni képtelenek.

Szervezni kellene háztartási tanfolyamokat ama munkásleányok számára, akiket a sors viszontagságai megakadályoznak abban, hogy otthon tanulják meg édes anyjuktól a házvezetés művészetét. Az első ily tanfolyamot Darmstadtban szervezték, hol 13—14 éves leánykák oktattatnak, kiknek szülői egész nap a gyárakba dolgoznak.

Célszerű és kívánatos nagyobb gyártelepek közelében (városokban különösen) munkásmenhelyek

(otthon-ok) felállítása, melyek népkonyhát, olvasó szobát és a munkaszünet számára tartózkodási helyiségeket tartalmaznak.

A bányamunkások viszonyait külön törvény által kell rendezni, hogy egészségök védve legyen és kellőleg biztosítva legyenek szerencsétlenségek ellen. A bányamunkások úgy is a legtöbb és legimminensebb veszélynek vannak kitéve s egészségök korán megy tönkre. Itt szent kötelesség mindenekelőtt a megélhetés feltételeit minél könnyebbekké tenni és gondoskodni arról, hogy a munkások s családjaik jövője biztosítva legyen.

A munkás-statisztika szervezése szinte fontos remédium, illetve az alapot nyújtja par excellence a reformok számára.

Hazánkban egy törvényt kontemplálnak az iránt, hogy a központi statisztikai hivatalban külön osztály létesüljön a munkásstatisztika vezetésére, de a többi statisztikai ágagnál önállóbb és szélesebb munkakörrel. Az új statisztika célja a gazdasági s szociális törvények alkotására való adatok rendszeres gyűjtése, feldolgozása s időnkint eszközlendő közzététele volna. Ezen új statisztikai szervezet költségét 120,000—150,000 fitra becsülik.

A munkások sorsának legtetemesebb javítása az által volna elérhető, ha úgy, mint Amerikában s Angliában is nagyobbára a munkások részesülnének az iparvállalatok tiszta nyereségében. A vállalkozót, ki tőkáját, szellemi képzettségét, idejét, szociális állását, stb. befekteti a vállalatba, kinek folytonos risicóval s bizonytalansággal kell számolni, kit a concurrencia erősen károsíthat vagy tönkretéhet,

kinek jövedelme a conjuncturáktól és egyéb folyton változó közgazdasági factoroktól függ, a vállalkozót, mindenesetre megilleti a tiszta hozadék orosz-lánrésze, de igazságos és opportunis volna, ha a munkások is részesülnének a tiszta hozadék egy bizonyos, a nyereséynek megfelelő s az üzem és üzlet fejlődésével vagy csökkenésével változó percentuációban. Oly államokban, hol gazdag és szilárd alapokra fektetett ipar létezik ez nagy áldozatok nélkül létesíthető s első sorban volna hivatva a munkásosztály boldogulásának és megelégedettségének, előmozdítására.

Rendkívüli súly fektetendő az olcsó s egészséges munkáslakások alkotására. Államnak s társadalomnak, községeknek s munkaadóknak arra kell törekedniük, hogy lehetőleg minden munkás olcsó s a modern követelményeknek megfelelő lakással láttassék el, s hogy a lehetőség nyújtassék minden takarékos s nagyobb keresetű munkásnak, saját otthonra szert tenni. Egyrészt a vállalkozási szellemet kell felvilágyozni ily házak építése céljából, másrészt az államnak s a községeknek áldozatokat is kell hozniok, hogy létesítsenek nagy számmal olcsó és egészséges munkás lakások. Mi vár a legtöbb mostani lakásban a lakosokra? Betegség és elzüllés, ott nincs boldogság, édes nyugalom az életért folytatott küzdelmek után, ott nincs napfény, megelégedettség és nemesebb gondolkodás.

A jó egészséges s kedves otthontól függ első sorban lakói physikai s erkölcsi gyarapodása vagy hanyatlása, itt rejlenek az erő, boldogság, a béke s tiszta erkölcsök, a szép családi élet gyökerei.

A szegényebb néposztály a lakbérért dolgozik egész éven át, össze kell adnia jövedelmének felét s mit látunk: nedves, sötét, túlszűfolt lakásokban tölti élete legnagyobb részét a szegény munkás ember. Az egészségügyi törvényünkben meg van ugyan határozva, hogy egy-egy lakásban, illetve szobában mennyi felnőtt embernek s gyermeknek szabad tartózkodnia, illetőleg egy-egy emberre mennyi minimális levegőnek kell jutnia.

Ezen szigorú szabályok sajnos csak papíron vannak meg. Ép ezért a munkáslakások ügyét egy külön sociális törvény által kell szervezni s rendezni, mely messzemenő kedvezményekben részesítvén a munkáslakásokat, azt eredményezné, hogy ily házak 100-ával s ezerével keletkeznének évenként s enyhítenék a lakásnyomort s előmozdítanák a munkások anyagi s erkölcsi jólétét.

Ezen törvényhozás számos teendője a munkásvédelem és népjólét érdekében csakis akkor lesz a maga teljességében kivehető, ha e célra egy a többi ministeriumokkal folytonos szerves összeköttetésben álló, esetleg a belügyministerium egy új osztályát képező munkahivatal állítatik fel sociál politikai ügyek elintézése s a munkásvéd institúciók előmozdítása végett oly organizációval, melynek hálóját kiterjeszkedik az egész országra, szálait mindenüvé egyesítőleg kiterjeszti, a munkásvédő törvény és a jótékonyági intézmények minden tényezőjét kezében összpontosítja és lankadatlanul kizárólag nemes feladatának szenteli tevékenységét. (Hasonló hivatalok léteznek Belgiumban, Ausztriában, 1896. január 1-től fogva Bécsben kapcsolatban a városi helytartósággal.)

Organizálni kell a nép életkövetelményeire vonatkozó kutatások rendszerét és eszközeit s ez legcélszerűbben elérhető a munkahivatal szervezése által. A munkás és munkastatisztikának, mely e hivatal egy osztályát képezné, nagy szerep jut a reformok terén. A munkás statisztika nálunk is már életbe léptetett, de még nagyon kezdetleges alakban. Nemcsak az legyen feladata az erre irányuló statisztikának, hogy adatokat gyűjtsön, hanem egyúttal foglalkoznia kell minden reformtörekvéssel, minden újítással, törvénnyel s ezek eredményeivel, erkölcsi és anyagi hatásával; a statisztikának kutatni kell azt is, mily mértékben alkalmazhatók a reformintézkedések, a nélkül, hogy a productiót megnehezítenők, meglassítanak, illetve a vállalkozókat túlságosan megterhelnék és a vállalkozási szellemet esetleg megbénítanak.

Itt is tekintettel kell lennie arra, hogy a vállalatok concurrenciaképessége és rentabilitása ne szenvedjen. A munkahivatalnak ki kell fürkésznie, hogy az egyes vidékeken és városokban iparközpontokban minők a megélhetési, a lakás és egészségügyi, a társadalmi, a közművelődési, a társadalmi viszonyok és erről alapos és kimerítő adatokat kell beszereznie. Továbbá azt is kell tanulmányoznia, hogy minő a munkabér, a munkaidő, figyelemmel kell kísérnie a női és gyermek munkások viszonyait, a munkások egészségi állapotát, különös tekintettel a ragadós betegségekre és tüdőgümőkóra.

A gyári és munkáshygiénának nagy szerep jutna a munkahivatal tevékenységi körében. Eddig ezen kérdés nagyon el volt hanyagolva, különösen hazánk-

ban. A munkások gyermekeire vonatkozólag is kell statisztikát vezetni, ezeknek betegségéről, halandóságáról.

Akkor látni fogjuk, mily óriási ott a halandóság a rossz táplálkozás és az egészségtelen lakások következtében. A fiatal munkásokról és munkásnőről külön statisztika vezetendő, hiszen tudjuk, mily sok fiatal munkás epileptikus, tüdő, szív, ideg és vérba-jokat kap a túlfeszített, továbbá az egészséget különösen károsító, vagy az éjjeli munka, vagy ismét a pihenés és szünet rövid időtartama folytán; mennyi megy tönkre, vagy válik nyomorékká, mert oly munkát bíztak reá, melynek veszélyeit ifjúsága következtében nem tudta eléggé megérteni, mennyi bal-eset történik, mert fiatal munkásra bíztatnak felelőségteljes, túlnehéz és veszélyes munkálatok.

A munkahivatalnak tanulmányoznia kell minden egyes iparágat, az üzem menetét, a gépek qualitását, a munka minőségét és ezen tanulmányok alapján ki kell dolgoznia minden egyes iparágra külön óvintézkedési rendszert, a munkások egészsége, életbiztonsága, testi épsége, az erkölcsök megőrzése stb. céljából.

Generalizálni itt nem lehet, itt specializálni kell a legkisebb részletekig. Minden ipari munkánál másféle veszedelmek merülnek fel, különböző tényezők működnek közre, különféleképen kell beosztani a munkásanyagot és a munkaidőt, különféleképen konstruálni a munkahelyiségeket és minden iparágnál különféle óv- és védintézkedéseket teremteni. Csak ekképen lesz lehetséges egy nagyszabású és tökéletes, feladatának teljességgel megfelelő munkahigiéniá megalkotása.

A munkahivatalnak fel kell karolnia, továbbá a munkások gyermekeinek ügyét. Ellenőriznie kell, mily oktatásban részesülnek, kellő gondoskodás fordítottatik-e reájuk akkor is, midőn szülőik a gyárban dolgoznak; szükséges volna e célra külön menházakat létesíteni és nyáron külön iskolákat, hol a nyári szünet alatt egy-két óráig naponta, meg nem erőltető és hasznos praktikus tanításban, mint kézi munka-oktatásban részesülnének a munkás gyermekek.

A munkások hitelviszonyaival is kell foglalkoznia a munkahivatalnak. Ellenőriznie kell a munkáslakások ügyét. Szerveznie kell munkásházakat építő szövetkezeteket, buzdítólag hatni a társadalomra ezen kérdésben és elősegíteni az építkezési vállalkozó szellemet, ellenőriznie kell a már meglevő munkástelepeket, azok egészségi, erkölcsi és közművelődési viszonyait, evidenciában kell tartania a munkásnegyedek viszonyait a városok fejlődését, a telkek árát, ezek emelkedését vagy csökkenését, a lakbér fluktuálását, szóval mindent a mi a munkáslakásokat érinti. A munkáslakás törvény szigorú betartása, keresztülvitele, intenczióinak megvalósítása, szintén ellenőrzés és alkotás szempontjából hatáskörébe tartozik a munkahivatalnak. így azután elérhető az, hogy nagy számmal fognak keletkezni olcsó és egészséges munkáslakások hazánk minden részében és vidékén.

A munkahivatalnak az egész biztosítási ügyet is fel kell karolnia hatáskörébe. Az erre vonatkozó statisztikát és intézmények működését össze kell állítania, hogy azután kidolgozhassa a minderre kiterjedő biztosítási törvényhozást. Nagy súlyt kell fek-

tetnie továbbá a munkaközvetítés ellenőrzésére, a kereset képtelenek és munkanélküliek nyilvántartására.

Mindezen tevékenységében igénybe kell vennie a társadalom áldozatkészségét is. A társadalomhoz fordulhat gyűjtéseket kezdeményezve és enquéteket, congressusokat rendezve. Az összegyűjtött és feldolgozott anyagból pedig törekednie kell a munkásvédőtörvényhozás teljes kiegészítéséhez hozzájárulni a meglevő törvények módosítása és még hiányzó intézkedések rendszeres és alapos kidolgozása által. így azután oly törvényhozást alkothatunk, mely ritkítani fogja párját, mely hazánk és nemzetünk szelleméhez híven a jog és szabadság alapján állva, megteremteni lesz hivatva a béke és jólét állapotát. így azután feltűzhetjük nemzetünk valódi erkölcsi kulturhaladási lobogóját a civilizáció legmagasabb hegyormaira.

A munkáslakás kérdésre vonatkozólag örömmel konstatálhatom, hogy azon mozgalom, melyet 1894-ben megindítottam a munkáslakásreform ügyében, hazánk sajtója és hivatásának magaslatán álló kormánya által erélyesen támogatva, mindinkább tért hódított magának. Én a bordeauxi és brüsseli congressusokon azon nézetemnek adtam kifejezést, hogy ezen rendkívüli fontosságú sociális és társadalompolitikai kérdés sikeres megoldása csakis egy e tárgyra vonatkozó s azt minden mozzanatában és részleteiben teljesen felkaroló és átható speciális törvény által lesz lehetséges. A congressusok helyeselték ebbeli nézetemet és én 1895-ben felterjesztettem kormányunknak egy törvényjavaslatot a munkáslakásokról. Ezen kérdés

nagyhorderejű és jelentőségű nemcsak közgazdasági és közegészségügyi, de a mint már előbb jeleztem sociálpolitikai és erkölcsi szempontból is. James Hole hírneves angol író mondotta már: «As the home, so the people», a milyen a lakás, olyan a nép. Hasonlólag nyilatkoztak lord Beaconsfield, Jnles Simon, Jules Siegfried és mások s utóbbi egyik nyilatkozatában a lakásügyet a társadalompolitikai kérdések elsőjének minősítette: «La question du logement est la premiere des questions sociales.»

Az államnak bizonyos messzemenő és mélyreható kedvezményekben kell a munkáslakásokat részesíteni, hogy ekkép egyrészt a vállalkozási szellemet e térre terelje, másrészt közelebb hozza egymáshoz a különféle társadalmi osztályokat. A munkáslakások nagysága, minősége, a lakbér szintén megállapítandó speciális törvény által, hogy eme nemes intézmény kellőleg védve és jellege biztosítva legyen.

Egy más igen kiváló fontosságú probléma a munkaközvetítés. Egyrészt a munkások és munkanélküliek nyilvántartása, másrészt a munkanélküliség lehetséges megszorítása által, szintén sok nyomor enyhítése és existencia megmentése lesz kivihető. A munkaközvetítés szerepelni fog mint iparfejlesztő és mezőgazdasági munkás viszonyainkat is tetemesen javító intézmény. Számos vidéken munkásfölösleg, más helyeken ismét munkáshiány észlelhető, továbbá vannak egyes iparágak, melyek bizonyos időben vagy évszakokban több vagy kevesebb munkással dolgoznak vagy teljesen szünetelnek, vannak esetek, hol egyes munkások egészségi szempontból kénytelenek foglalkozásukat feladni, erre vonatkozólag praeventiv

intézkedés igen szükséges volna, mely szerint bizonyos betegségekben szenvedők, bizonyos e törvényben megnevezett munkákra ne alkalmaztassanak. Mind-ezen esetekben a munkaközvetítésnek nagy és üdvös szereplés volna osztályrésze.

A munkaközvetítés tehát nemcsak közgazdasági, de a munkások egészségi szempontjából is rendkívül fontos. így lesz lehetséges mindenkit egészségi állapotának megfelelő munkához juttatni és az egészségükben már nem egészen épek számára oly munkát szerezni, mely nem vonja maga után az egészség teljes megromlását így sok ember életét megmenthetjük, sok nyomor fejlődését megghiúsíthatjuk. A munkaközvetítésre vonatkozó törvényjavaslatot 1898. évben terjesztettem fel illetékes helyen, ezenkívül még egy javaslatot adtam be kormányunknak a munkások testi épségének és egészségének megvédése céljából, mely első sorban a gyermek és női, továbbá az éjjeli munka szabályozására contemplál reformokat, másrészt az egészség és testi épség megvédését illető óvintézkedéseket hoz javaslatba.

Igen fontos volna a tüdővész terjedésének meggátlása céljából a praeventiv intézkedés, illetve a gümőkóros családból származott gümőkóros gyanús egyének nyilvántartása és gyógykezeltetése, hiszen tudjuk, hogy ily módon sok ezer ember volna megmenthető, mert sok esetben meggátolható a tüdővész kitörése, illetőleg az inficiálás veszélyes hatása, vagy az örökölt hajlam leküzdhető, sőt a baj maga legelső stádiumában gyógyítható is. Leginkább a városokban és az ipari munkásoknál volna szükség ilyenmű higiénikus intézkedésekre s azután a betegsegélyző

pénztárak részéről eszközlendő rendszeres és következetes gyógykezelésre.

Ezen eljárás folytán megakadályozható lesz nagy mértékben a keresetképtelenség terjedése, a mi ismét közgazdasági és társadalompolitikai szempontból kiváló jelentőségű. Azon törvényjavaslat, melyet 1898-ban beadtam a belügyi kormánynak a tüdővész megszorítására vonatkozólag, az itt kifejtett elveket tartalmazza. Ideje van már, hogy gátat vessünk hazánkban a tüdőgümőkór terjedése ellen, mely hazánk lakosságának nagy részét elsodorja. A munkaerő bénítása elsősorban a közgazdasági élet fejlődését akasztja meg. Közegészségügyi, erkölcspolitikai és sociális szempontból is egyaránt szükséges ott ragadni meg a bajt, orvoslás végett, illetőleg terjedésének talaját ott szorítani a legszűkebb határok közé, hol e pusztító betegség a legkedvezőbb viszonyokat találja s a hol a legtöbb áldozatát szedi, a munkásosztályban. És ez egész természetes, hogy ott pusztít leginkább, hiszen kevés van köztük azon alkalomban, hogy jól táplálkozassékj hogy egészséges, az anyagi és erkölcsi követelményeknek megfelelő lakása, otthona lehessen, hol valóban kipihenhetné magát a nap fáradalmai után, hol a családi élet virulhatna a maga szeplőtlen tisztaságában és erkölcsnemesítő hivatásában.

Meg kell itt emlékezni az úgynevezett hivatási betegségekről is, melyek egyes iparágaknál a munkások nagy részének egészségét aláássák. Kártékony hatással van az egészségre a különféle por, mely munka közben fejlődik, mint dohány, kő, fa, szén, fémpor. Az úgynevezett ipari mérgek közt legpusztítóbb hatást gyakorolják a phosphor, ólom, cín-,

higany, arzénikum, chlór, antimon, salétrom, cyan, sósav, szénsav, szénoxyd, benzol, pyridin, anilin, nitrobenzol, terpentinolaj stb.

Veszedelemes foglalkozások: üvegyártás, agyagipar, bronzé és tükörgyártás, izzó lámpák előállítása, aranyozás, ezüstözés, gyufagyártás, köszörülés, szóda, chlórmész, ólomcukor, kaucsuk, kénsav, ultramarin, nitrált anyagok gyártása, továbbá kártékony hatású és veszélyes munka a szövődékekben, szövetgyárakban, kohókban, üveghutákban, fémöntödékekben, gépházak és kazánhelyiségekben, téglá, porcellángyárakban, vasöntödékekben, szárító helyiségekben, malmokban stb. való foglalkozás.

Minderre vonatkozólag külön óvintézkedések útján kell a munkások egészségét és testi épségét megőrizni és egyes meghatározott iparágaknál a munkaadóknak kárpótlással szavatolnia kell a munkás egészségére vonatkozólag, ha az kárt szenvedne, az ártalmas munka következtében. Ez is külön törvények által szabályozandó.

Mindezen reformok képesek lesznek helyreállítani a társadalmi és közgazdasági egyensúlyt javítani és nemesbíteni az erkölcsöket, fokozni és fejleszteni a physikai és ethikai erő tökéjét nemzetünknek és szeretett hazánknak. S meglátjuk majd, hogy a munkásosztály nem lesz többé az elégedetlenség fészke és ápolója és a cosmopolitismus híve, de szilárd védbástyája lesz a belső békének, hatalmas tényezője a közművelődés fellendülésének s zászlóvivője a nemzeti eszméknek!

Így felderül majd, fel kell derülnie egy új korszak ragyogó napjának, mely fényével elárasztja a

jövőt; így egyesült erővel népünket, nemzetünket, saját magunkat közelebb hozzuk azon nagy végezel felé, mely az örök keresztyén ideálban már évezredek előtt nyert kifejezést: hogy az egész ország, a nemzet egy családdá tömörüljön.

Fel és előre hát e fejlődési eszme megvalósításához! S ha életbe léptek mind e reformok, aggódásunk mint tűnő árnyék leszáll majd a feledés tengerébe s mind a sociális rémképek szét foszladoznak mint egy nehéz, de elmúlt álom!

Elvtársak! Fel a munkára!